

כלי יקר

פרשת נצבים וילך

גיליון 101 שנה ב' ה'תש"פ

סיבת התקיעה בראש השנה

ראש השנה שחל להיות בשבת

ובחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש' [ויקרא כג, כד], בילקוט פרשת אמור [תרמה] ר' יוחנן וריש לקיש הווין מתקשין, תנינן [ראש השנה כט:]: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, אמרין, אי דבר תורה, במדינה ידחה, ואם אינו דבר תורה, אף במקדש לא ידחה. עד דאינון יתבין ומתקשין עבר רב כהנא, אמרין, הא אתא מרה דשמעתא ניקום ונשאל קמן, ושאלין ליה. אמר להון, כתוב אחד אומר [במדבר כט, א] 'יום תרועה יהיה לכם', וכתוב אחד אומר 'זכרון תרועה', כיצד יתקיימו שני כתובים, בזמן שהוא בחול יום תרועה יהיה לכם, ובזמן שהוא בא בשבת זכרון תרועה יהיה לכם, מזכירין אבל לא תוקעין. ומסיק שם, דתני ר' שמעון בן יוחאי 'יום תרועה יהיה לכם, ועשיתם' [במדבר כט, ב], במקום שהקרבנות קריבן. אמר רבי תחליפא דמן קסיירא, בכל הקרבנות כתיב 'והקרבתם' וכאן כתיב 'ועשיתם', אמר הקדוש ברוך הוא מכיון שנכנסתם לפני בדין ביום הזה ויצאתם זכאין, מעלה אני עליכם כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה, שנאמר [ישעיה סו, כב] 'כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגומר כן יעמוד זרעכם ושמכם', עד כאן לשון המדרש. וקשה, מאי טעמא תוקעין במקדש ולא במדינה. ולמה תלה ר' שמעון בן יוחאי התקיעות בהקרבת קרבנות. ועוד קשה, למה קרא את רב כהנא מרה דעובדא.

ואולי שהיה נראה לו שתלה הכתוב הטעם בקרבנות, שאמר 'יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה', אם כן רב כהנא שהיה כהן המקריב קרבנות בזמן שבית המקדש קיים הוא מרא דעובדא, כי בוודאי הדבר התלוי בקרבנות. וזה כי בעל מדרש זה סובר ש'טעם השופר הוא להמליכיהו', כדרך שתוקעין בשופר ביום שממליכין מלך. כך ביום זה נברא האדם ראשון והוא היה עיקר הבריאה, וכל מה שקדם לו הכל היה בעבורו, על כן ביום השישי נתפרסם מלכותו יתברך, וליהיות לנו לזכרון דבר זה אנו ממליכין אותו יתברך בשופר מידי שנה בשנה לזכר חידוש העולם.

ועל כן אין תוקעין בראש השנה שחל להיות בשבת, כי השבת מורה על חידוש העולם כנודע [שמות כ, יא]. ומכל מקום הקרבנות דוחים השבת, כי הקרבנות היינו ענין התשובה, כי עיקר הקרבן להביאו לידי לב נשבר ונדכה, והתשובה קדמה לחידוש העולם, שנאמר [תהלים ז, ב] 'בטרם הרים ילדו וגו', [שם פסוק ג] 'ותאמר שובו בני אדם' [פסחים נד,]. וראוי שהמאחר ידחה מפני המוקדם, כי התשובה קדמה לחידוש העולם. ועל כן במדינה השבת דוחה השופר, כי השבת מורה על חידוש העולם, על כן אין צורך בשופר להכריז שביום זה חידוש ה' עולמו כשברא האדם. אבל במקדש שנדחה השבת מפני הקרבנות, ואם כן אין שם מופת על החידוש שהרי נדחה השבת, על כן תוקעין שם בשופר להכריז החידוש.

וזהו שמסיק 'מעלה אני עליכם כאילו היום בראתי אתכם וכו', שמע מינה שתכלית השופר לפרסם חידוש העולם ביום בראו אלהים אדם. ועוד רצה להסמך תקיעות לקרבנות, כי שניהם מורין על התשובה, הקרבנות כדאמרן, והתקיעות הגורמין החרדה, על כן תוקעין דווקא במקדש מקום שהקרבנות קריבין. ועל כן נקרא רב כהנא מרא דעובדא, כי מכל צד דומין התקיעות אל קרבנות יום זה, הן מצד החרדה והתשובה, הן מצד זכות אבות. כי השופר זכר לאילו של יצחק וכן קרבנות של ראש השנה 'פר אחד' [במדבר כט, ב] כנגד אברהם, 'איל אחד' [שם] כנגד יצחק, 'שבעה כבשים' [שם] כנגד יעקב, שנאמר [בראשית ל, ז] 'והכבשים הפריד'.

חיים רק לעבודת ה'

ראה נתתי לפניך היום את

החיים ואת הטוב' [דברים ל, טו]

כי אם 'חיים' אתה מבקש צפה ל'טוב' לעשות הטוב בעיני ה', ואם תאמר למה לא הקדים 'הטוב' שהרי על ידי מעשה ה'טוב' יזכה ל'חיים', תשובה לדבר, שבא להזהירו שלא יבקש לעשות הטוב בעיני ה' כדי שיחיה, אלא יחיה כדי שיעשה טוב, שלא יבקש חיים גופני כי אם יבקש החיים כדי שיוכל לעבוד בימי חייו את בוראו,

כמו שנאמר [תהלים לד, יג] 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב', שלכך 'אוהב ימים' כדי שיוכל לראות בהם ב'טוב ה' בתורה ומצוה, כמו שנאמר בסמוך [פסוק כ] 'לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו כי הוא חיידך',

רצה לומר זהו תכלית חיידך, כי אין הקדוש ברוך הוא נותן לך חיים כי אם בעבור תכלית זה,

וזהו שנאמר כאן [פסוק טו] 'לאהבה את ה' אלהיך וגו' וחיות ורביית', כאן הקדים 'אהבת ה' אל 'וחיית ורביית', ובסמוך [פסוק יט-כ] אמר 'למען תחיה אתה וזרעך, לאהבה את ה', הקדים 'החיים' 'לאהבת ה', כי באמת הא בהא תליא כי אהבת ה' מביאה החיים, ומכל מקום אתה לא תבקש החיים לצרכך כי אם לאהבה את ה'.

מחשבת תשובה - כתשובה עצמה

'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' [דברים ל, א]

יש להתבונן כי מתחילה אמר 'בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה', ואחר כך אמר [פסוק ג] 'בכל הגוים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה', כי יש הבדל בין לשון 'הפיצך', ללשון 'הדיחך', כי 'הפיצך' יאמר על הגלות, 'והדיחך' יאמר על המצות, כי בהיות ישראל בארצות העמים הם נדחים מן המצות, הן מצד מה שנאמר בתוכחה [דברים כח, לו] 'ועבדתם שם אלהים אחרים', הן מצד שרוב המצות תלויות בארץ,

ועל ידי הדחה זו ישראל קרובים לבא לידי טעות ולומר שאין הקדוש ברוך הוא חפץ עוד במעשיהם כלל, על דרך שנאמר [ישעיה א, יא] 'למה לי רוב זבחיכם יאמר ה', ועל ידי זה יתיאשו לגמרי מן הגאולה כי יאמרו שהקדוש ברוך הוא הדיחם מן המצות בכוונה גמורה, וטעות הוא בידם, כי הקדוש ברוך הוא לא נתכוין בעצם וראשונה כי אם על הפיזור להפיצם זה מעל זה, כי 'כינסו לרשעים רע להם' [סנהדרין עא,]. אמנם מה שנדחו מן המצות נמשך במקרה מן ההפצה, ולא שיתכוין השם יתברך בעצם וראשונה להדיחם מן המצות.

וזהו המכוון בפרשה זו, 'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך', שתחשוב בלבבך דבר, ומהו הדבר 'אשר הדיחך ה' אלהיך שמה', כי תחשוב שה' אלהיך הדיחך מן המצות בכוונה ועצם וראשונה כי אינו חפץ לא בכך ולא בשמירת מצותיך עוד, ועל ידי זה תתיאש מן התשובה כי תאמר לו חפץ ה' בנו, לא תקראנה אותנו כאלה מידו יתברך,

על זה אמר שאתה חושב תועה על ה', ואין הדבר כן אלא במצותיך חפץ מאד לעולם, ובוהו יבחן הדבר במה שאמר [פסוק ב] 'ושבת עד ה' וגו', כי מיד כאשר תגמר בלבך לשוב בתשובה שלימה עד ה', אף על פי שעדיין לא עשית הדבר הראוי להעשות בפועל שהרי לא נאמר כאן עדיין 'ועשית את כל מצותיו' כמו שנאמר בסמוך, בזה הורה באצבע לומר ראה איך אתה טועה בדעתך, כי לא זו ש'במצותיך חפץ מאד', אלא אפילו תיכף שתשוב 'עד ה' ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום בכל לבבך ובכל נפשך', שעיקר השמיעה בקול ה' היא בכל לבבך לבד שיראה ה' בך סימני טהרה שנכון לבך אל ה', אך שהמניעה היא שלא תוכל לעשות בפועל כל מצותיו, ומכל מקום תיכף [פסוק ג] 'ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו'.

שתי פעמים 'ושב' שהזכיר בזה אחר זה, הראשון מדבר במחילת העון הקודם הנקרא 'שבותך', כמו 'הבת השובבה' [ירמיה לא, כא], וכמו 'וילך שובב בדרך לבו' [ישעיה נ, יז], וכמו 'שובה' מ'שובה ישראל' [ירמיה ג, יב] וכן רבים, על זה אמר 'ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך', כי אפילו 'שבותך' המתיחס אליך דהיינו העון יתהפך לזכות, כאמרו רבותינו ז"ל [ויכא פו:] שעל ידי התשובה נעשין הזדונות כזכיות, זהו שנאמר 'ורחמך' שהוא לשון אהבה, רצה לומר שיהיה הקדוש ברוך הוא אוהב את 'שבותך' יען כי הזדונות יהיו בעיניו יתברך כזכיות ואוהבם מאד.

והשני מדבר בשיבת ישראל מן הגלות, זהו שנאמר 'ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה', לא כמו שחשבת ש'הדיחך ה' אלהיך' ונתכוון בעצם וראשונה להדיחך מעל שמירת המצות, אלא בעצם וראשונה נתכוין ה' 'להפיצך', אמנם ההדחה מן המצות נמשך במקרה מן הניפוי, ומכל מקום 'אם יהיה נדחך בקצה השמים', כי באמת אתה מודח מן המצות אבל אין לייחס הדבר אליו יתברך כי אם אליך ונקרא 'נדחך', כי אתה עשית וגרמת לך הדחה זו מבית ומחוץ, ואף על פי שאתה גרמת לך להיות מודח מן מקום קיום המצות רחוק מאד, מכל מקום 'משם יקבצך ה' ומשם יקחך', 'משם יקבצך' זהו קיבוץ גלויות, 'ומשם יקחך' אליו לסייע לך לשמירת המצות.

'והביאך אל הארץ וגו' והטיבך והרבך מאבותיך' [פסוק ה], אין הפירוש 'מאבותיך' יותר מאבותיך, שהרי בסמוך [פסוק ט] אמר 'כאשר שש על אבותיך' משמע לא יותר מהם אלא שוה להם, אלא 'מאבותיך' לומר לך מאחר אשר אתה הכינות לבך אל ה' אבל עדיין לא יצאה מחשבתך אל הפועל כי לא קיימת המצות עדיין, על כן עדיין אין זכותך מספיק לך להטיב לך ולהרבותך, כי אם זכות אבותיך הוא שעמדה לך להטיב לך ולהרבותך, זהו שאמר 'מאבותיך', שדבר זה נמשך לך מאבותיך, אמנם מכל מקום מאחר שלבך שלם עם ה' וגמרת בלבך לעשות כל מצות ה' גם בפועל אם תבא המצוה לידך, גם לעומת זה ה' יגמור בעדך, 'ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' [פסוק ו], שיתן בלבך לעבדו מאהבה לא מיראה, כי העושה מאהבה עובד את ה' בשמחה,

אך שכל זמן שאין הקדוש ברוך הוא מתנקם מאויביך תמיד מורא אויביך עליך פן יחזרו להלחם בך, ועל כן אין לבך פנוי לעבוד את ה' בשמחה, על כן 'ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך', ומאז תהיה בטוח שלא יבואו עליך עוד, 'וישמח צדיק כי חזה נקם' [תהלים נח, יא], הגנה מאז תהיה מוכן לעשות כל מצות ה' בשמחה גם בפועל, זהו שאמר 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו' [פסוק ח], ואז לא תצטרך לזכות אבותיך, זהו שנאמר 'ואתה' כי כך לבד תלה הדבר, ואז ישוב ה' לשוש עליך כאשר שש על אבותיך, כי תהיה שוה לאבותיך, כי יש בידך זכות עצמך ואל ההרים לא תאכל. כמו שדרשו רבותינו ז"ל [סנהדרין פא.] מן פסוק 'אל ההרים לא אכל' [יחזקאל יח, י]. שלא אכל בזכות אבותיו. ועל ידי ביאור זה נתיישבו הרבה ספיקות בכל המשך פרשה זו, כמבואר לכל מבין במעט התבוננות.